

Literatuur: tijdschriften

Autenboer, E. van. *De schuttersgilden in de Kempen.* – Ons Heem 31 nr. 3/4 (1977) p. 86–96.

Een korte schets van het ontstaan en de ontwikkeling van de verschillende typen schuttersgilden.

Bakken, Reidar. *Ord og sakgranskinga i etnologi.* – Norveg 20 (1977) p. 161–176.

Overzicht van het woord- en zaakonderzoek in Scandinavië. Engelse samenvatting.

Bakker, Peter. *De rokerijtjes uit Monnickendam.* Zie: *Vis en visrokerij van Zuiderzee en IJsselmeer.*

Balle-Petersen, Margaretha. *Foreningstiden.* – Det forsømte århundrede. Arv og eje 1976, p. 43–68.

In dit artikel wordt aandacht besteed aan het verschijnsel vereniging in de afgelopen 100 jaar, een verschijnsel dat pas in de 19e eeuw in alle lagen van de bevolking voorkomt. Met het oprichten van verenigingen werd de traditionele dorpscultuur doorbroken en in die zin is het een aanwijzing voor een veranderde sociale structuur. Met de ontvolking van het platteland verliezen verenigingen in onze tijd meer en meer hun aanvankelijk lokaal karakter.

Balle Petersen, Poul. *De nye byer.* – Det forsømte århundrede. Arv og eje 1976, p. 69–92.

Nadat eerst is nagegaan welk verband er is tussen de aanwezigheid van een spoorlijn en het ontstaan van nieuwe steden in de tweede helft van de vorige eeuw wordt gezocht naar een definitie van dergelijke agglomeraties en naar de karakteristieke verschillen tussen deze en het platteland.

Berg-Melin, Kerstin en Kristina Puke. *Från häxdoktorer till mediala frågespalter. Ockult material i fyra veckotidningar 1936–71.* – Fataburen 1977 p. 13–32; 7 ill., 4 graf.

Op grond van een onderzoek naar occulte onderwerpen in vier weekbladen, waarvan elke vijfde jaargang werd doorgenomen van 1936 tot en met 1971, constateren de auteurs een toename in frequentie en een positievere houding ten aanzien van deze onderwerpen, wat zij in verband willen brengen met de veranderingen in de sociaal-economische omstandigheden.

Borneman, Ernest. *Autobiographisches zur Methodologie der Kinderliedforschung.* – Jb. f. Volksliedforschung 22 (1977) p. 102–112.

Ernest Borneman, auteur van o.a. *Sex im Volksmund*, heeft de tot nu toe grootste verzameling van 'underground'-kinderliedjes, -rijmen en -raadsels op zijn naam staan

(*Studien zur Befreiung des Kindes*, 5 delen, verschenen zijn deel I-III, 1973-76). Dit artikel is een openhartig verslag van de ontwikkeling die de schrijver, geboren in Duitsland maar opgeleid in Amerika en Engeland, heeft doorgemaakt en van de enorme weerstanden die een psycho-analytische benadering van het kinderlied binnen de bestaande Westeuropese (Duitse) verhoudingen oproept. Hij beschrijft de voor- en nadelen van verschillende methoden van ondervraging van kinderen. Hij meent dat zijn verzameling van belang is voor verder onderzoek, bv. naar de vraag of de betreffende liederen en rijmen het resultaat zijn van bepaalde opvattingen over opvoeding en seksualiteit bij de ouders dan wel het gevolg van erfelijke biologische aanleg, maar hij relateert zelf de wetenschappelijke waarde van zijn werk, met name op het punt van de statistische verwerking van het materiaal.

Bourgeois, Arsène. *Interférences religieuses dans les mentalités populaires à Brison et au Mont-Saxonnex en Faucigny.* - *Le monde alpin et rhodanien* 5 nr. 1/4 (1977) p. 339-362.

De betekenis van deze verzameling verhalen en uitspraken is dat ze zijn gebruikt om een beeld te geven van de geloofsopvattingen van de mensen in de onderzochte dorpen, in het bijzonder van hun gedachten over de zondagsheiliging, de priesters, de dood en over de indruk die de verhalen over de Franse Revolutie en de scheiding van kerk en staat op hen hebben gemaakt, in zoverre ze in conflict kwamen met hun geloof.

Braasem, W. A. *Oud en nieuw in rijm en prent. Nieuwjaarsbrieven en geschreven wensen.* - *Oud Nieuws (Vrienden van Antiek)* 11 nr. 1 (1978) p. 32-46; 11 ill.

De auteur attendeert op de interessante collectie geschreven en gedrukte wensen in het Westfries Museum. In deze wensen, voornamelijk uit de 18e en 19e eeuw, bevinden zich veel historische en cultuurhistorische gegevens en ze zouden daarom als bron bruikbaar kunnen zijn.

Brand, P. J. *Klokken en beiaarden in Hulst door de eeuwen heen.* - *Jb. Oudheidk. kring 'De Vier Ambachten'* 1976-1977, p. 27-98; 9 ill.

In dit omvangrijke artikel, dat opgebouwd is uit archiefmateriaal, worden in het eerste hoofdstuk de tradities rond het gebruik van klokken behandeld. In de overige hoofdstukken staan gegevens vermeld over klokkegieten, klokkegieters, klokkespel en klokke-roof.

Bremer, J. T. *De visserij van Wieringen.* - *Waddenbulletin* 13 nr. 1 (1978) p. 434-440.

Een beknopt overzicht van de visserij in Wieringen sinds de veertiende eeuw aan de hand van o.a. archiefmateriaal. Tengevolge van de landbouwcrisis in het laatste kwart van de negentiende eeuw stapten velen over naar de visserij.

Brückner, Wolfgang. *Volkskunde im Rahmen von 'Kulturanalyse und Berufspraxis'* - *Bayer. Bl. f. Volksk.* 4 nr. 4 (1977) p. 171-181.

Brückner vreest dat het vak volkskunde schade zal lijden wanneer het beschouwd wordt als een deel van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek en niet als een historische wetenschap. Hij verwerpt de scheiding tussen historische volkskunde en 'Gegenwarts-volkskunde': de verschijnselen van nu zijn immers het produkt van een historische ontwikkeling en kunnen alleen zo op hun juiste waarde beoordeeld worden.

Citroen, K. A., en B. ter Molen-den Outer. *Herinneringen aan strenge winters, vereeuwigd in zilveren souvenirs.* – Oud Nieuws (Vrienden van Antiek) 11 nr. 2 (1978) p. 114–127; 12 ill.

Een verzameling zilveren gebruiksvoorwerpen (o.a. lepels, kleine doosjes, theepotten) die blijkens hun inscriptie in de jaren 1674–1855 te Enkhuizen of Harlingen, in de stad of op het ijs, als souvenirs werden gekocht, dikwijls door mensen die een tocht op de schaats of per arreslee over de Zuiderzee hadden volbracht. Het artikel is oorspronkelijk geschreven door K. A. Citroen in 1950 en bewerkt door B. ter Molen-den Outer.

Coulet, Noël. *Les entrées solennelles en Provence au XIVe siècle. Aperçus nouveaux sur les entrées royales françaises au bas Moyen Age.* – Ethnologie française 7 nr. 1 (1977) p. 63–82; 2 krt.

Getuigenverslagen en stedelijk archiefmateriaal maken een onderzoek mogelijk van de gebruiken bij intochten van vorsten in de 14e-eeuwse Provence. De ceremonie bestaat uit twee fasen: 1. een optocht met veel stedelijke notabelen, voorafgegaan door kinderen met palmtakken, gaat de vorst tot ver buiten de stad tegemoet, 2. bij aankomst in de stad wordt de vorst onder een erebaldakijn naar de kerk geleid waar o.a. een mis wordt opgedragen. Coulet vergelijkt de beschrijvingen van de intochten in de Provence met die van intochten elders in Frankrijk en wijst op enkele onderdelen van het ceremonieel (bij de kerk werpt de vorst geld naar de menigte, Joden bieden hem de Thorarol aan die hij kust e.d.), die waarschijnlijk in de Provence ontstaan zijn.

Courtés, Joseph. *La séquence du mariage dans le conte populaire merveilleux français.* – Ethnologie française 7 nr. 2 (1977) p. 155–166.

Courtés onderzoekt de verschillende manieren waarop het huwelijk in een corpus van 66 Franse sprookjestypen functioneert.

Cousin, Bernard. *Dévotion et société en Provence. Les ex-voto de Notre-Dame-de-Lumière.* – Ethnologie française 7 nr. 2 (1977) p. 121–142; ill., tab., diagr., graf.

Van 342 tussen 1660 en 1900 geschilderde ex-voto's van Notre-Dame-de-Lumière in de Provence worden een aantal details geanalyseerd, zoals: de vorm, het aandeel van het goddelijke en van het wereldlijke element, de uitgebeelde scène, het al of niet aanwezig zijn van een relatie tussen de hemelse en menselijke figuren. De verschillen in de details worden meestal percentueel zichtbaar gemaakt met behulp van tabellen en diagrammen; ook worden daarvoor grafieken gebruikt. Van elk aspect wordt nagegaan welke ontwikkeling er door de eeuwen heen uit af te leiden valt. De sobere, anonieme ex-voto's uit de 17e eeuw, waarop de goddelijke figuren een belangrijke plaats innemen en de mensen vaak in gebed zijn verzonken, evolueren in de loop van de 19e eeuw tot afbeeldingen met soms artistieke pretentie, waarop een relatie uitgedrukt wordt tussen de menselijke figuren die nu een meer dominerende plaats hebben gekregen, en de hemelse verschijning.

Dégh, Linda. *UFO's and how folklorists should look at them.* Fabula 18 nr. 3/4 (1977) p. 242–248.

Sinds de eerste mededeling over een 'vliegende schotel' in 1947 vragen velen zich af of UFO's werkelijk bestaan. De benadering door de volkskundige is anders. Hij beschouwt deze berichten als volksverhalen, waarvan hem de vorming en overdracht interesseren.

Dömötör, Tekla. *The folklore genre theory of János Honti.* – Acta ethnographica 26 nr. 1/2 (1977) p. 25–36.

Dömötör analyseert de – voor een deel moeilijk bereikbare – studies op het terrein van de volksletterkunde van de Hongaar János Honti (1910–1943). Honti keerde zich al vrij snel af van de Finse, historisch-geografische methode, om zich daarna korte tijd toe te leggen op de reconstructie van de oervorm van oude Europese sagen en wondersprookjes. Hij zag in dat men bij dergelijke reconstructies aan moest nemen dat de ontwikkeling der genres parallel moet hebben gelopen aan de sociale ontwikkeling van een gemeenschap. Onder invloed van Jolles' *Einfache Formen* kwam hij voor zowel de mondeling overgeleverde als de schriftelijke literatuur tot een meer synthetische benadering die hem naar de grondgedachte van elk genre deed zoeken. Voor verschillende genres heeft hij die nader uitgewerkt.

Dorson, Richard M. *Stith Thompson (1885–1976).* – Journal of American folklore 90 nr. 355 (1977), p. 2–7.

In memoriam met bio- en bibliografische gegevens.

Dvořák, Karel. *Zur Sage vom Schlangenbann.* – Fabula 18 nr. 3/4 (1977) p. 256–258.

Aanvulling op de studie van Lutz Röhrich, *Die Sage vom Schlangenbann*, in zijn *Sage und Märchen. Erzählforschung heute* (1976), wijst Dvořák op nog enkele plaatsen waar deze sage voorkomt.

Elms, Alan C. *'The three bears': four interpretations.* – Journal of American Folklore 90, nr. 357 (1977) p. 257–273.

Het sprookje *De Drie Beren* is bij kinderen in de angelsaksische landen erg populair. Tijdens de afwezigheid van de grote, middelgrote en kleine beer gaat een meisje hun huis binnen en probeert hun pap, stoel en bed. Bij hun thuiskomst bemerken de beren onmiddellijk dat er iemand in hun huis geweest is. Zij treffen het meisje slapend aan. Zij wordt wakker en vlucht.

De verklaring vanuit een ritueel in Siberië, de structurele analyse van E. A. Hammel en de psychoanalytische interpretatie van B. Bettelheim geven volgens Elms te weinig aandacht aan wat hij ziet als de boodschap van het sprookje: ouders willen dat kinderen zich weten te gedragen, schoon en netjes zijn. Voor de ondersteuning van deze bewering lijkt het hem wenselijk om te weten hoe kinderen op dit verhaal reageren.

Elschek, Oskár. *Zum gegenwärtigen Stand der Volksliedanalyse und Volksliedklassifikation: ein Forschungsbericht der Study group for analysis and systematization of folk music der I.F.M.C.* – Yearbook of the International Folk Music Council 8 (1976) p. 21–34.

Overzicht van de geschiedenis en werkwijze van deze in 1964 opgerichte studiegroep. Doel was tot betere internationale en interdisciplinaire samenwerking te komen. Het plan een universeel systeem voor analyse en classificatie op te zetten bleek te ambitieus. Aan het slot worden aanbevelingen gedaan t.b.v. verder onderzoek.

Espeland, Velle. *Rykte og segner.* – Norveg 20 (1977) p. 145–159; 3 ill.

Espeland bespreekt de verhouding tussen gerucht en sage en meent dat deze niet strikt van elkaar te onderscheiden zijn. Engelse samenvatting.

Faye, Aase. *Støbejern – et modemateriale fra den tidligste industritid.* – Det forsømte århundrede. Arv og eje 1976, p. 121–126.

Uit een verzameling catalogi van grote Deense ijzergieterijen blijkt dat de toepassing van het materiaal in de vorige eeuw vergelijkbaar is met die van plastic in deze eeuw.

Flechsigt, Werner. *Hauptmerkmale der ostfälischen Volkstracht und deren Verbreitung im 18. Jahrhundert.* – Braunschweigische Heimat 63 (1977) nr. 1: p. 11–18, nr. 2: p. 55–61, nr. 3: p. 72–80; 5 ill.

Op grond van aangiften van diefstal en arrestatiebevelen, vermeld in de 'Braunschweigische Anzeigen' in de periode 1745–1815, probeert Flechsigt een beeld te geven van een aantal kenmerkende onderdelen van vrouwen- en mannenkleding.

Friis, Birte. *Det urbaniserede bondehjem.* – Det forsømte århundrede. Arv og eje 1976, p. 100–120.

Eind vorige eeuw werd het interieur van het boerenhuis gemoderniseerd en verfraaid: fornuizen, kachels, een eigen slaapkamer, pleisterwerk, behang, gordijnen, enz. Ook de meubels moesten aan bepaalde eisen voldoen. De mode van de stad werd nagedaan, wat mogelijk gemaakt werd door de invoering van de geldhuishouding en de voor de boer gunstige conjunctuur.

Fruithof, Thedo. *Bokkingen en gerookte paling.* Zie: *Vis en visrokerij van Zuiderzee en IJsselmeer.*

Gelber, L. *Het Turnhoutse torenwachterslied.* – Oostvlaamse zanten 52 nr. 5 (1977) p. 177–182.

Het middeleeuwse gebruik om 's nachts van de toren te blazen bleef in Turnhout tot 1940 bestaan. De schrijfster vergelijkt de traditioneel geblazen melodie met een zevental, onderling verschillende, recente optekeningen gemaakt bij mensen die zich de melodie nog herinneren.

Gélis, Jacques. *Sages-femmes et accoucheurs: l'obstétrique populaire aux XVIIe et XVIIIe siècles.* – Annales 32 nr. 5 (1977) p. 927–957; 2 graf., 2 krt.

Omstreeks 1650 bezit de vroedvrouw in Frankrijk nagenoeg een monopolie van de hulp bij bevallingen. In de tweede helft van de 18e eeuw neemt de overheid, in het besef van de ontoelaatbaarheid van de hoge sterfte onder kraamvrouwen en zuigelingen, maatregelen om de vroedvrouwen een opleiding te laten volgen. Deze leidt echter niet tot een verbetering van hun positie: met het geleidelijk verdwijnen van het verzet tegen mannelijke verloskundigen lukt het de medici, als onderwijzers van de vroedvrouwen, zich meester te maken van het kraambed. Zij kunnen dit doen mede door het prestige van hun instrumenten (verboden aan vrouwen), hun band met de wetenschap en het in stand houden van het verouderde, slechte beeld van de vroedvrouw.

Gerits, J. *Het kulturhistorische erfgoed van de schuttersgilden.* – Ons Heem 31 nr. 3/4 (1977) p. 109–118.

De schrijver geeft voor de mensen die een inventarisatie willen maken van de voorwerpen uit de sfeer van de schutterijen in hun streek een overzicht van de zaken (roerende en onroerende goederen, gildekunst) waarmee men te maken krijgt en de bronnen waar men daarover gegevens vindt.

Gerits, J. *De schuttersgilden in het Land van Aarschot.* – Ons Heem 31 nr. 3/4 (1977) p. 103–108.

Historisch overzicht.

Girardot, N. J. *Initiation and meaning in the tale of Snow White and the seven Dwarfs.* – Journal of American Folklore 90 nr. 357 (1977) p. 274–300; 2 ill.

Eliade meent dat sprookjes op een dieper niveau, zonder dat de luisteraars zich daarvan bewust zijn het patroon van een initiatie vertonen. Aan de hand van Sneeuwvitje wil Girardot deze stelling toetsen en hij analyseert daartoe de vorm van het sprookje als geheel en de inhoud van onderscheiden delen. Op het eerste gezicht wordt verteld hoe Sneeuwvitje het wint van de jaloezie van de slechte stiefmoeder. Maar vanuit een breder perspectief gezien is het een verhaal over het proces van volwassen worden, in het bijzonder over de overgang van de egocentrische zelfliefde van het kind naar de op een ander gerichte liefde van de volwassen vrouw. De lotgevallen van Sneeuwvitje passen in dit patroon.

Grambo, Ronald. *Folkloristic research in Norway 1945–1976. Ideas and results in profile. An introductory essay.* – Norveg 20 (1977) p. 220–286; 1 foto.

Bespreking van de studies die sinds de tweede wereldoorlog in de Noorse volkskunde verschenen zijn over balladen, sprookjes, volksverhalen, kleinere genres (zoals raadsels, rijmpjes), spelen, volksgeneeskunde en plantlore, levenskring, jaarkring, sport, jacht, dagelijks werk, geschiedenis van de Noorse volkskunde, onderzoekstechnieken, naslagwerken, en de ontwikkeling van de methodologie. In de laatste paragraaf komen de verschillende hoofdstromingen die op de Noorse volkskunde ingewerkt hebben, aan de orde. Ten aanzien van methoden en doelstellingen van de volkskunde blijken zich twee richtingen te hebben gevormd. De ene richting, waartoe bijvoorbeeld Bø en Kolsrud behoren, ziet de traditionele verschijnselen als delen van de grotere sociale totaliteit; ze heeft een groeiende belangstelling voor stedelijke culturen. De andere richting, een minderheid met bijvoorbeeld Alver, benadrukt het solidariteitsaspect van de tradities; groepsidentiteit en groepsoriëntatie worden in deze visie als het behoud voor de traditie beschouwd. Het artikel wordt met een bibliografie afgesloten.

Graus, František. *Der Heilige als Schlachthelfer – Zur Nationalisierung einer Wundererzählung in der mittelalterlichen Chronistik.* [In:] Festschrift für Helmut Beumann zum 65. Geburtstag. Hrsg. von Karl-Ulrich Jäschke und Reinhard Wenskus. Sigmaringen 1977, Jan Thorbecke Verlag. p. 330–348.

Ter verklaring van militaire overwinningen werd in de Middeleeuwen soms het ingrijpen van bovennatuurlijke krachten aangenomen. Een godheid, b.v. de godin Fortuna, of, bij christelijke schrijvers, God of een heilige kon een der strijdende partijen de overwinning in een veldslag bezorgen; soms ook meende men dat een legeraanvoerder over bovennatuurlijke vermogens beschikte. Een overwinning die behaald werd op de dag van het feest van een heilige kon aan deze heilige toegeschreven worden. Vanaf de late Middeleeuwen werden Maria en enige internationaal verbreide heiligen door ridders die een gevecht aangingen aangeroepen. Daarnaast werden enige heiligen in het bijzonder verbonden met een bepaald gebied: Lambertus met het bisdom Luik en Wenzel met Bohemen. Dit waren uitzonderingen. De territoriale vorstendommen en de nationale staten vonden andere identificatiemogelijkheden: het land zelf opgevat als

symbool, het door God uitverkoren volk, de dynastie. De heiligenverering bleef voornamelijk een kerkelijke aangelegenheid. Dit rijk gedocumenteerde opstel is een uitwerking van een uitweiding in Graus' boek *Volk, Herrscher und Heiliger im Reich der Merowinger* (p. 455-462 *Der Heilige als Helfer im Kampf, Der Heilige verleiht den Sieg*) en een nevenproduct van zijn onderzoek naar het ontstaan van nationale geschiedbeelden, dat leidde tot zijn andere grote boek *Lebendige Vergangenheit. Überlieferung im Mittelalter und in den Vorstellungen vom Mittelalter* (1975).

Greverus, Ina-Maria. *Über Kultur und Alltagswelt.* – *Ethnologia europaea* 9 nr. 2 (1976) p. 199-211.

Typische problemen van de huidige complexe maatschappij zijn volgens Greverus het gebrek aan culturele identiteit en de breuk tussen het dagelijks leven en de vrije tijd die niet langer als verlengstuk van het dagelijks leven maar als tegenstelling hiervan wordt opgevat. De cultuurindustrie buit deze situatie uit door de mensen een 'One-World-Culture' aan te bieden die echter niet aansluit op hun dagelijks leven en de discrepantie alleen maar vergroot. Verschijnselen als de vlucht in het verleden en in exotische culturen en de huidige nostalgie zijn hiervan het gevolg. Zij beschouwt het als de taak van de Europese ethnologie dergelijke culturele problemen te bestuderen en aan de oplossing ervan bij te dragen. Het lijkt haar in dit verband wenselijk dat de maatschappij alternatieve subculturen en in het algemeen een cultureel pluralisme accepteert en zo mogelijk bevordert.

Gueusquin-Barbichon, Marie-France. *Organisation sociale de trois trajets rituels (les Rogations, la Fête-Dieu et la Saint-Roch) à Bazoches, Morvan.* – *Ethnologie française* 7 nr. 1 (1977) p. 29-44; 2 krt., 10 ill.

In de landelijke gemeenschap Bazoches (Morvan) leven twee ruimtelijk van elkaar gescheiden sociale groepen, waartussen een voortdurende rivaliteit heerst. Uit de analyse van drie processies en de routes die daarbij gevolgd worden, blijkt dat alle ceremoniële handelingen zich in het lage gedeelte van de plaats voltrekken. Dit door de processies gewijde gebied wordt door een symbolische grens, die een dubbele betekenis heeft, afgebakend: die grens moet de hele gemeenschap verdedigen tegen alle gevaren van buitenaf, en ze moet het laaggelegen gebied beschermen tegen het hogere deel, dat als gevaarlijk en woest bekend staat.

Haan, Tjaard W. R. de. *Volksverhalen op Schouwen-Duiveland?* – *Kroniek van het land van de zeemeermin* 2 (1977) p. 26-35; 4 ill.

De Haan bespreekt de 19e- en 20e-eeuwse lezingen van de zeemeerminnsage van Westenschouwen, waarvan over het algemeen aangenomen wordt dat zij één van de weinige volksverhalen is die Schouwen rijk is.

Hand, Wayland D. *Will-o'-the Wisps, Jack-o'-Lanterns and their congeners: a consideration of the fiery and luminous creatures of lower mythology.* – *Fabula* 18 nr. 3/4 (1977) p. 226-233.

In de Verenigde Staten wordt het dwaallicht o.a. Will-o'-the-Wisp en Jack-o'-Lantern genoemd. De auteur geeft aan de hand van vooral Amerikaanse voorbeelden een kort overzicht van de varianten van deze namen, behandelt de verschijningsvorm en activiteit van het dwaallicht en wijst op relaties met heksen, de dood, verschijnselen in mijnen,

verborgen schatten en de duivel. Aan het slot stipt hij enkele natuurlijke verklaringen van het dwaallicht aan.

Harmsen, Leendert. *Straatspelen in de Jordaan. Achterom kijken naar het begin van deze eeuw.* – Ons Amsterdam 29 nr. 11 (1977) p. 330–332; 2 foto's.

Persoonlijke herinneringen aan enige straatspelen.

Heide, Gerrit van der. *Van Zuiderzee tot IJsselmeer. Zie: Vis en visrokerij van Zuiderzee en IJsselmeer.*

Hermard, Jost. *Literarische Massenmedienforschung in den USA.* – Jb. f. internationale Germanistik 9 nr. 2 (1977) p. 8–26.

Door Amerikaanse onderzoekers wordt te weinig aandacht besteed aan de negatieve kanten van de massacultuur in de Verenigde Staten (populaire literatuur, films en televisieprogramma's): de band met het kapitalisme, versterking van de nationale trots (American way of life), verstuïering van de maatschappelijke tegenstellingen enz.

Heupers, Engelbert. *Het sprookje van het mannetje in de maan te Soest verteld.* – Neerlands Volksleven 26 nr. 1/2 (1976) p. 61–64.

Drie versies van het sprookje 'Het mannetje in de maan' opgetekend bij drie Soestenaars.

Hodne, Bjarne. *Tradisjonslinje og tradisjonstroskap. Et eksempel fra Telemark.* – Norveg 20 (1977) p. 107–144; 1 foto.

In 1910 werden bij een 74 jaar oude vrouw in Oost-Telemark (Noorwegen) volksverhalen opgetekend, waarvan er een aantal 32 jaar eerder ook bij haar moeder verzameld waren. Hodne vergelijkt vijf van die zelfde verhalen met elkaar en constateert dat ze gedurende al die jaren naar inhoud en stijl vrij stabiel zijn gebleven, wat vooral toegeschreven moet worden aan het feit dat de dochter het als haar plicht zag, de traditie van haar moeder voort te zetten. Engelse samenvatting.

Hoekman, W. *Oet oes kinnertied.* – Medewerkerscontact Drents woordenboek 5 nr. 1 (1977) p. 6–9; 6 nr. 1 (1978) p. 7–11; 1 foto.

Herinneringen aan Benneveld en omgeving uit het begin van deze eeuw.

Holk, L.E. van. *Over een oud-nederlandse rechtslegende. De 'Goede Justitie' van Willem III, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland 'anno 1336'.* [In:] Samenwinnings. Tien opstellen over rechtsgeschiedenis geschreven ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het interuniversitair instituut Nederlands Centrum voor rechtshistorische Documentatie. Zwolle 1977, W. E. J. Tjeenk Willink, p. 179–192; 7 ill.

Van het verhaal over graaf Willem de Derde die in 1336 in Valenciennes de baljuw van Zuid-Holland laat onthoofden omdat deze een boer van diens koe had beroofd bestaat een flink aantal versies waarvan de oudste van 1478 dateert. Ook in de schilderkunst is het verhaal, vooral de terechtstelling, geregeld uitgebeeld. Van Holk wijst op een aantal juridische elementen in het verhaal, die corresponderen met de toestand van het recht in de tijd waarin deze gebeurtenis zou hebben plaatsgevonden: het dagvaarden per brief, het terugdringen van de eigenrichting en de dubbele straf. Het verhaal waarvan de

historicititeit overigens niet bewezen is, bevat echter ook enkele juridische merkwaardigheden, zoals het feit dat de graaf het oordeel aan zich trekt terwijl er in die tijd al ongeveer honderd jaar een grafelijke raad voor dergelijke kwesties bestond. Van Holk denkt hier aan invloed van het Franse rechtssysteem waarin de koning het recht had persoonlijk in te grijpen. Ook het feit dat de graaf steeds liggend op een bed wordt afgebeeld zou volgens hem op Franse invloed kunnen wijzen: het 'lit de justice' waarop de koning bij plechtige gelegenheden plaatsnam. Het is niet de eerste poging deze bedscène te verklaren. Zo denkt H. van de Waal (Drie eeuwen vaderlandsche geschieduitbeelding 1500-1800), die Van Holk in dit verband niet noemt, aan thematologische beïnvloeding door de Erkenbaldlegende waarin eveneens een terechtstelling, op bevel van Erkenbald op zijn sterfbed, voorkomt. Dit verhaal was in de middeleeuwen in de Nederlanden zeer bekend. Wat de populariteit van het verhaal in de zestiende en zeventiende eeuw betreft, merkt Van Holk op dat de kopers van de prenten waarop het hele verhaal is uitgebeeld, vooral het aspect van de rechtsgelijkheid zullen hebben gewaardeerd. Het is hem echter minder duidelijk waarom de overheid in een aantal Hollandse steden (Alkmaar, Gorkum, Leiden en Naarden) deze voor die tijd nogal primitieve rechtspleging liet uitbeelden. Deze officiële afbeeldingen beperken zich vrijwel uitsluitend tot de terechtstellingsscène. Volgens Van Holk was het verhaal in kringen van de overheid maar in zeer beperkte mate geliefd omdat men daar geen waardering kon hebben voor het autocratisch optreden van een graaf. Daarom zou in Amsterdam, waar men wantrouwend stond tegenover de stadhoudelijke macht, onder de zes gerechtsstukken die men in het stadhuis liet aanbrengen de justitie van graaf Willem ontbreken. Ook wat die populariteit betreft heeft Van de Waal een andere mening: 'een schilderij met de 'Justitie van Willem den Goede over den Bailiu van Zuyt-Hollant' (kwam) sedert de 16de eeuw in de raadzaal of op de vierschaar van vrijwel elke Hollandsche stad (voor)' (o.c. p. 260). Hij noemt overigens slechts de vier reeds eerder vermelde Hollandse steden en Hasselt (Overijssel).

Horn, Katalin. *Das Kleid als Ausdruck der Persönlichkeit: ein Beitrag zum Identitätsproblem im Volksmärchen.* – Fabula 18 nr. 1/2 (1977) p. 75-104.

De kleding wordt in het sprookje meestal als teken van de innerlijke ontwikkeling van personen gehanteerd. Deze worden in hun nieuwe kleren vaak niet meer door hun oude omgeving herkend. Het kledingmotief drukt volgens Horn op eenvoudige symbolische wijze de hoop uit dat de mens overeenkomstig zijn ware aard kan leven en als zodanig door zijn omgeving geaccepteerd kan worden.

Hufford, David. *Humanoids and anomalous lights: taxonomic and epistemological problems.* – Fabula 18 nr. 3/4 (1977) p. 234-241.

De uit verschillende plaatsen en tijden afkomstige berichten over grote, met haar bedekte tweevoeters (de verschrikkelijke sneeuwman, de Europese wildeman) vertonen een grote mate van overeenkomst. In de beoordeling daarvan onderscheidt Hufford twee mogelijkheden: de mededelingen over deze ongewone wezens berusten op overlevering of op objectieve waarneming, al dan niet beïnvloed door tradities.

Jacobeit, Wolfgang. *Zur Einordnung 'volkskultureller' Phänomene in das System der Gesellschaftswissenschaften.* – Lëtopsis Reihe C (Volkskunde) nr. 20 (1977) p. 3-12.

Het is noodzakelijk volkskundig onderzoek in een theoretisch en sociaal-historisch kader te verrichten, d.w.z. dat volkskundige verschijnselen door de eeuwen heen steeds

binnen de cultuur en de leefwijze van de verschillende sociale lagen der bevolking bestudeerd moeten worden, in nauwe samenhang met de sociaal-ekonomische omstandigheden. Onderzoek naar de invloed van de kapitalistische maatschappij en haar normen is daarbij onmisbaar.

Deze gedachtengang werkt Jacobiteit in het kort uit voor het dragen van klederdracht door de boeren in Duitsland in de overgangperiode van feodalisme naar kapitalisme. In de loop van de negentiende eeuw ontstaat onder de welgestelde boeren een groeiend zelfbewustzijn. O.m. in het dragen van klederdracht kan de boerenstand het anderszijn t.o.v. de stedelijke cultuur benadrukken, waarbij andere reaktionaire krachten (het keizerlijk bewind, de Duitse adel, de Duitse volkskunde) direkt of indirekt hun medewerking verlenen. Jacobiteit wijst er op dat deze neiging om klederdracht te dragen dus niet zozeer ingegeven is door een bewust willen handhaven van een traditie, maar eerder samenhangt met de sociaal-ekonomische en politieke omstandigheden.

James, Barbara. *Versuch einer Beschreibung der deutschen Folk-Szene '76* – Jb. f. Volksliedforschung 22 (1977) p. 113–118.

Folk-festivals, -clubs, -uitgevers en -grammofoonplatenproducenten, zangers en speellieden, een dichtbevolkt, nijver en schijnbaar onschuldig wereldje wordt hier ten tonele gevoerd. Het lied in de eigen (streek)taal is weer in trek, groepen jongeren vormen leefgemeenschappen, beoefenen oude en nieuwe muziekvormen, bouwen hun eigen instrumenten. Zij zijn niet alléén op zichzelf en hun muziek betrokken, maar manifesteren zich van tijd tot tijd op indrukwekkende wijze, bv. in de anti-kernenergiebeweging (met als inmiddels legendarische hoogtepunten Wyhl en Brokdorf). Barbara James meent dat het politieke engagement binnen de folkscene de laatste tijd toeneemt, één van de aspecten waarin deze zich van de vooroorlogse Wandervögel onderscheidt.

Jansen-Glas, M. E. *De vrouwendracht van Schouwen-Duiveland*. – Kroniek van het land van de zeemeermin 2 (1977) p. 60–73; 14 ill.

Beschrijving van de ondermuts, de haakmuts, de lange muts, de rouwmuts, de klokantstrook en oudere mutsvormen uit de klederdracht van Schouwen-Duiveland. Verder wordt aandacht besteed aan de sieraden, rouwsieraden, overige kleding en aan modeveranderingen in de streekdracht. Het laatste onderwerp wordt op basis van afbeeldingen, opmerkingen uit reisbeschrijvingen, krantekunten e.d. nader uitgewerkt voor omstreeks 1850, 1830 en 1800.

Jenkins, Richard P. *Witches and fairies: supernatural aggression and deviance among the Irish peasantry*. – Ulster Folklife 23 (1977) p. 33–56.

Naar aanleiding van de antropologische literatuur komt Jenkins voor Ierland tot de stelling dat beschuldigingen van bovennatuurlijke agressie, zoals hekserij, zich richten op personen die in hun relatie tot de familie of de gemeenschap bepaalde gedragsnormen overschreden hebben.

Joisten, C. *La mort, Dieu et le diable dans un ethnotexte du Haut-Embrunais*. – Le monde alpin et rhodanien 5 (nr. 1/4 (1977) p. 271–338; 4 foto's.

Bevat een korté karakteristiek van het leven van een in 1883 geboren vrouwelijke zegspersoon uit een dorp in de Franse Alpen, en van haar ideeën over dood, God en de duivel met de tekst van vierenveertig verhalen die daarop betrekking hebben. Na haar dood heeft J. de kinderen van zijn zegspersoon geïnterviewd om te zien wat die van die

verhalen onthouden hebben en hoe ze ze hebben gevormd. Hij voegt daar aantekeningen over de verspreiding van de motieven aan toe.

Jolas, Tina. *Parcours cérémoniel d'un terroir villageois.* – Ethnologie française 7 nr. 1 (1977) p. 7–28; 1 krt, 9 ill.

De belangrijkste processieroutes van Minot, een dorpje in de Franse Côte-d'Or, kunnen op drie manieren benaderd worden. Geografisch gezien blijken ze bepaald te zijn door de tegenstelling tussen de hoogvlakte en het dal in het landschap, die voor de gemeenschap elk een eigen betekenis hebben. Historisch beschouwd wordt in de processieroutes al eeuwenlang de politieke machtsstrijd tussen het hoge en het lage deel van het dorp tot uitdrukking gebracht. De sociologische benadering leert zien dat de mannen bij wereldlijke en de vrouwen bij religieuze onderdelen van de processies optreden; daarbij valt op dat vrouwen en jonge meisjes een rol vervullen waarin ze de gemeenschap vertegenwoordigen.

Joutard, Philippe. *Protestantisme populaire et univers magique: le cas cévenol.* – Le monde alpin et rhodanien 5 nr. 1/4 (1977) p. 145–171.

Joutard herinnert aan de veelgehoorde opvatting dat het volksgeloof (en het zingen) door het protestantisme zouden zijn uitgebannen. Recente onderzoeken in de Cévennen, waarvan hij een overzicht geeft, weerleggen dat, hoogstens is er sprake van een grotere terughoudendheid. Zelfs lijkt het of er nauwelijks verschil is tussen katholieke en protestantse streken en dat b.v. de verschillen tussen de bergen en de vlakte veel groter zijn. Dat lijkt de opvatting van de volkskundigen, dat het christendom (protestants of katholiek) maar een vernis is, te onderstrepen. Door hun methode van onderzoeken, die vooral gericht is op het signaleren van rudimenten, hebben ze echter geen oog voor verschillen in intensiteit. Of er een kwantitatief verschil tussen de katholieke en de protestantse gebieden is zou onderzocht moeten worden. In afwachting daarvan signaleert hij een paar opvallende kwalitatieve verschillen tussen het geloof aan genezers en het kwade oog bij katholieken en protestanten. Het blijkt uit zijn gegevens, dat dat geloof bij de protestanten in overeenstemming is gebracht met de eigen dogma's en daardoor ook nauwelijks bestreden is door dominees.

Kamenetsky, Christa. *Folktale and ideology in the Third Reich.* – Journal of American folklore 90 nr. 356 (1977) p. 168–178.

Om de Duitse burgers in de jaren '30 te trainen in de ideologie van het Derde Rijk, werden de Duitse sprookjes en allerlei Noordgermaanse tradities (symbolen, gewoontes, wetten) geïnterpreteerd als weerspiegeling van het Noordgermaans verleden; soms werden ze zelfs beschouwd als weergave van toekomstige Nazi-idealen.

Klusen, Ernst. *Experimente zur Tradierung von Liedern.* – Ethnologia Europaea 9 nr. 2 (1976) p. 192–198.

Klusen geeft een beschrijving van experimenten en daaraan voorafgaande methodologische overwegingen om het proces van de variantvorming van volksliederen bij de mondelinge overdracht op het spoor te komen. Proefpersonen krijgen melodieën voorgespeeld van een lied waarvan veel varianten bekend zijn. Uit de vergelijking van deze varianten met de controleerbare resultaten van het nazingen kunnen konklusies getrokken worden m.b.t. de traditionele overlevering.

Knippenberg, W. H. Th. *Oude rechtstekens in bakstenen kerkmuren.* [In:] *Brabantse oudheden.* Opgedragen aan Gerrit Beex bij zijn 65ste verjaardag. Eindhoven 1977, Stichting Brabants heem (Bijdragen tot de studie van het Brabantse heem, 16), p. 241-258; ill.

In deze verkenning van ingemetselde figuren (maalteken, kruis, hart, ruit, ruitkruis, pentagram, hexagram) vooral in het zuiden van Nederland en in Vlaams België, verbaast de auteur zich erover, dat in de moderne handboeken over deze tekens alleen gesproken wordt als versieringen. Hij is de mening toegedaan, dat zij meer dan alleen versieringen zijn: het zou te maken hebben met de rechtsordening van de Middeleeuwse maatschappij. Op p. 253-258 is een voorlopige lijst geplaatst van plaatsen in de lage landen waar rechtstekens voorkomen met opgave van gebouw en soort teken.

Koning, Jos. *De Terschellinger speelman: verleden en heden.* - Neerlands volksleven 26 nr. 3/4 (1977) p. 130-136; 4 foto's.

Koning veronderstelt dat de verschuiving van het sociale leven van de buurtschap naar het dorp haar weerslag vindt in een schaalvergroting in de dansmuziek: grotere dansruimte, vervanging van viool door melodeon (accordeon), optreden van een dansleider naast de speelman. Over de speelman zelf wordt de lezer niet veel méér gewaar: het artikel is grotendeels een poging, de muzikale tradities van Terschelling in te passen in de sociale geschiedenis van het eiland. Aansluitend geeft S. J. van der Molen enkele uit de literatuur verzamelde herinneringen aan Terschellinger speellieden in het verleden (p. 137-138).

Kooi, J. van der. *Folksforhalen as fortelstoffs.* (*Forslach fan in systematysk ûndersyk nei ynternasjonale forhaeltypen by de 19de-ieuske Fryske folksskriuwers.*) - *Philologia Frisica* 1975 (1977) p. 103-118.

Van de 19de-eeuwse Friese volksverhalen die Van der Kooi uit allerlei schriftelijke bronnen heeft bijeengebracht, wordt aan de hand van het AT-systeem een overzicht naar genre gegeven. De 19de-eeuwse schrijvers, alsmede de bronnen waarin zij hun verhalen publiceerden, worden kort besproken. Van der Kooi meent dat de vraag of deze schriftelijk overgeleverde verhalen representatief zijn voor het mondelinge volksverhalenbestand van de 19de eeuw, positief kan worden beantwoord. Met een enkel voorbeeld wijst hij tenslotte op de mogelijkheden dat oudere, vreemde stof in het Friese verhalenbestand opgenomen is, op de rol van de volkslectuur bij het blijven voortleven van volksverhalen en op het belang van de Friese verhalen voor het internationaal, historisch-geografisch onderzoek.

Kooi, J. van der. *Ta Japik Ingberts.* - *Us wurk* 27 nr. 1/2 (1978) p. 29-50

Van der Kooi geeft nog 23 andere versies van de 27 door Visser (zie hierna: Visser, G. N.) genoemde verhalen van avonturen van Japik Ingberts. Ook hij trekt een parallel met de buitenlandse literatuur. Hij plaatst de verhalen in een tijdtabel en constateert dat er in de laatste 25 jaar van de negentiende eeuw en de eerste helft van de twintigste eeuw er veel optekeningen van verhalen rond Japik Ingberts gedaan zijn. De verhalen zijn pas laat opgetekend als men bedenkt dat Japik Ingberts in 1710 geboren is. In verhouding is er maar een klein aantal versies ten opzichte van de hoeveelheid typen. In een bijlage wordt de tekst gegeven van drie verhalen zoals ze zijn afgedrukt in het Friesch Volksblad in augustus 1887.

Kooi, Jurjen van der. *Nijmakke âld. Âlde folksforhalen yn in nij jaske.* – Hjr 6 nr. 4 (1977) p. 2–40.

Uit de populaire, commerciële uitgaven van volksverhalen die een voorkeur voor het archaische vertonen, zou men de indruk kunnen krijgen dat het volksverhaal op sterven na dood is. Ten onrechte, volgens Van der Kooi: er zijn heel wat moderne volksverhalen, zelfs over de auto. Maar ook oude verhalen blijven springlevend doordat ze zich op allerlei wijzen aan de moderne omstandigheden weten aan te passen (tijd, plaats, personen, gebeurtenissen) en door een verschuiving van ernst naar humor. Deze verschuiving die mogelijk is geworden doordat men steeds minder in de inhoud van de verhalen is gaan geloven, vindt op twee manieren plaats: door secularisatie, gepaard gaande met een genreverandering (een mythe wordt een leugenverhaal) en door parodiëring. M.i. gaat Van der Kooi wat al te gemakkelijk uit van deze hypothetische ontwikkeling van ernst naar humor en beschouwt hij zijn ‘moderne’ humoristische versies te snel als een bevestiging hiervan. Dat deze vaak pas in de negentiende eeuw voor het eerst opduiken, wil nog niet zeggen dat zij voordien niet bestonden. Dit verschijnsel zou wel eens voor een groot deel of helemaal verklaard kunnen worden uit de geschiedenis van het volkskundig onderzoek, met name uit de steeds ruimer wordende opvattingen van de verzamelaars met betrekking tot datgene wat het verzamelen waard is. – A.J. Dekker.

Kovačevićová, Soňa. *Hemdenformen in der Slowakei und in Europa.* – *Ethnologia europaea* 9 nr. 2 (1976) p. 172–182; 3 krt., 2 ill.

Na de resultaten van het Tsjechoslowaakse onderzoek naar de typologie van het vrouwenhemd te hebben samengevat, wijst Kovačevićová er voor het onderzoek van de Europese volkskunde-atlas op dat het vrouwenhemd niet op zichzelf bestudeerd moet worden, maar in samenhang met de overige kleding van de vrouw, met het mannen- en kinderhemd, met de terminologie en met de gemeenschap waarin een bepaald type hemd voorkomt; ook voorgaande eeuwen moeten in het onderzoek betrokken worden.

Labrie-Bouthillier, Vivian. *Les expériences sur la transmission orale: d'un modèle individuel à un modèle collectif.* – *Fabula* 18 nr. 1/2 (1977) p. 1–17; 6 fig., 1 tab.

Om de oorzaken van de grote stabiliteit van het volksverhaal op het spoor te komen heeft men in het verleden verschillende proeven genomen met een aantal mensen die, een bepaald verhaal aan elkaar moesten doorvertellen. Het resultaat was telkens dat het verhaal tijdens die overdracht steeds verminkt werd (tot onherkenbaar toe). Labrie-Bouthillier wijt dit aan de gevolgde methoden: men liet bv de verhalen lezen en opschrijven, het gekozen verhaal was te beknopt enz. Zij tracht in haar experimenten, waarin meer dan tot dusver rekening wordt gehouden met de reële vertelsituatie, de mate waarin het verhaal getrouw wordt overgeleverd in verband te brengen met de intellectuele ontwikkeling van de proefpersonen en de wijze waarop zijn verhaal wordt medege-deeld. Zij verdeelt 122 jongens tussen 9 en 12 jaar in 12 groepen en laat die verhaal AT 563 één maal horen waarbij zij wel of niet de verteller zien. Verder wordt het verhaal levendig of minder levendig voorgedragen. De derde variabele is de positieve, negatieve of neutrale belangstelling van de groep toehoorders. Het blijkt dat bij audio-visuele overdracht gekombineerd met een minder levendige voordracht het verhaal het best bewaard blijft. De mate van aandacht speelt nauwelijks een rol. Een tweede proef leert dat kinderen onder de twaalf jaar niet in staat zijn een verhaal samen te vatten. De derde proef die hiermee in verband staat laat zien dat van 3 groepen: universitair

geschoolden, houthakkers en kinderen tussen 9 en 12 jaar de universitaires veruit het best in staat zijn een verhaal te reproduceren (tegen de 100% van de 8 delen en 33 kleinere episodes waarin het verhaal is onderverdeeld). De goede verteller is volgens de auteur evenals deze universitair gevormden in staat een verhaal na het eenmaal gehoord te hebben voor honderd procent getrouw door te vertellen. Het zijn de goede vertellers die in de eerste plaats voor de stabiliteit van het verhaal zorgen.

Lamm, Jan Peder. *Om liar och liesmide.* – Fataburen 1977 p. 107–140; 23 ill., 1 graf., 1 krt.

De auteur bespreekt het smeden van de bladen van de zeis in Zweden en wijst op de verschillende typen van het blad, in Zweden en daarbuiten.

Lerou, Paule et Roger Lerou. *Les itinéraires cérémoniels des fêtes de saint Fiacre.* – Ethnologie française 7 nr. 1 (1977) p. 83–94; 20 ill., 1 schema.

Na talrijke bezoeken aan feesten die gewijd zijn aan Sint Fiacrius in verschillende plaatsen in Frankrijk, onderscheiden de schrijvers een religieus en een wereldlijk feest. In de parochies op het platteland die onder bescherming van Sint Fiacrius staan, zijn de feesten uitsluitend religieus. In de steden hebben de feesten een religieus aspect, maar zij zijn hier ook sterk op het beroep van de tuinlieden gericht. De laatste jaren ontwikkelt dit feest zich meer en meer tot een algemeen stadsfeest. De viering van beide typen feesten wordt gedetailleerd beschreven.

Linden, Renaat van der. *Perikelen rond samenvoeging van gemeenten in Vlaanderen 1976–77. Volkskundige enquêtes in Vlaanderen.* – Oostvlaamse Zanten 52 nr. 5 (1977) p. 183–199; nr. 6 (1977) p. 210–238; 20 ill.

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de traditionele manieren (rouwbrieven, begrafenissen, symbolische verbranding enz.) waarop bewoners van de gemeenten die ophouden te bestaan en opgenomen worden in een grotere gemeente op de opheffing reageren.

Loubet, Christian. *Ex-voto de Notre-Dame d'Oropa en Piémont (XVIe – XXe siècles). Images d'une dévotion populaire.* – Le monde alpin et rhodanien 5 nr. 1/4 (1977) p. 213–245.

Loubet bespreekt de dertig votiefschilderijen van Notre-Dame d'Oropa uit de periode tussen 1537 en 1869 en onderwerpt de vijfhonderdtachtig schilderijen uit de periode tussen 1870 en 1975 aan een kwantitatieve analyse, waarbij hij o.a. let op de voorstelling en de aanleiding, de sociale herkomst en het geslacht van de schenkers en de tekst. Hij ziet een toenemende individualisering van de dankbetuiging, al in de 18e eeuw, gepaard aan een toenemende dramatisering van de gebeurtenis, een verschuiving van rijk naar arm, een verschuiving in de 20e eeuw van ziekte naar verkeersongevallen en een duidelijk verschil tussen de rol van de man en de vrouw.

Mandos, H. *Sint-Pancratius te Hoogeloon.* [In:] *Brabantse oudheden.* Opgedragen aan Gerrit Beex bij zijn 65ste verjaardag. Eindhoven 1977, Stichting Brabants heem (Bijdragen tot de studie van het Brabantse heem, 16). p. 265–278; 11 ill.

Mandos probeert te achterhalen hoe de Pancratius-verering in Hoogeloon terecht is gekomen. Hoogeloon is de enige nederlandse plaats waar deze heilige met een bedevaart

geëerd wordt. Mandos oppert de mogelijkheid dat een Belgische familie, die in het gebied der Acht Zaligheden goederen had waarvan in 1235 het vrijgoed aan de abdij van Tongerlo is geschonken, de verering daar heeft ingevoerd. Sint Pancrattius is de patroonheilige van Tongerlo. Ook de herkomst van de bedevaart die Mandos niet ouder schat dan het begin van de achttiende eeuw wijst in de richting van Tongerlo. Overigens is er pas in de twintigste eeuw zekerheid over een bloeiende verering. Voor een kaartje van de verspreiding daarvan tussen 1940 en 1952 heeft Mandos de brieven uit het parochie-archief gebruikt.

Meere, J. M. M. de, en L. Noordegraaf. *De sociale gelaagdheid van Amsterdam in de Franse tijd – het beeld van een tijdgenoot.* – Jb. v.h. genootschap Amstelodamum 69 (1977) p. 156–175; 2 ill.

In hun artikel maken de auteurs gebruik van een rapport geschreven in 1812 door burgemeester Van Brienen van Amsterdam (met een aanvulling door de prefect van het departement Zuiderzee De Celles) en bestemd voor de minister van Binnenlandse Zaken D'Alphonse, die bezig was met de samenstelling van een overzichtswerk waarin verschillende aspecten van de toenmalige Nederlandse samenleving zouden worden behandeld. Deze in het Frans geschreven verslagen worden in enigszins vrije vertaling weergegeven. Zij hebben betrekking op de lichamelijke gesteldheid, kraam- en doopgebruiken, onderwijs, voeding, kleding, de dagindeling, vrijetijdsbesteding, ziekten en begrafenisgewoonten. Opmerkelijk is dat Van Brienen de Amsterdamse bevolking indeelt in drie 'classes' en bij ieder onderwerp wijst op de verschillen tussen de onderscheiden standen.

Meuwissen, M. *De voetschraper.* – Heidebloemke. Orgaan van de heemkring Genk 36 nr. 6 (1977) p. 102–107; 3 foto's.

In dit artikel, dat een oproep aan de lezers bevat melding te maken van voetschrappers in Genk, gaat Meuwissen in op het gebruik van de voetschrappers (ijzers waaraan men vuil schoeisel afkrabt), het verschil tussen de voetschrappers in de steden en op het platteland, waar ze geplaatst werden en op de geschiedenis ervan.

Mieder, Wolfgang. *Sprichwort und Volkslied. Eine Untersuchung des Ambraser Liederbuches vom Jahre 1582.* – Jb. f. Volksliedforschung 22 (1977) p. 23–35.

Mieder meent, niet ten onrechte, dat de functie van het spreekwoord in het volkslied onvoldoende onderzocht is en tracht in deze leemte te voorzien door deze analyse van de 74 spreekwoorden die voorkomen in het *Ambraser Liederbuch*. Alvorens ze in een register te ordenen (volgens de classificatie van K. F. W. Wander) bespreekt hij een aantal spreekwoorden in hun context. Het blijkt dat er nauwelijks een situatie te bedenken is waarop niet een spreekwoord van toepassing is. Dat wisten we eigenlijk al en wie het nog niet wist, weet het nu. Evenmin wordt ons inzicht verdiept door Mieders herhaalde conclusie dat het spreekwoord aan het lied een zekere algemene geldigheid verleent. Hopelijk leidt zijn onvermijdelijke pleidooi om ook andere liedboeken te onderzoeken op het gebruik van spreekwoorden niet tot een hausse in publicaties op dit niveau van een Havo-scriptie. – F.H.M.

Molen, S. J. van der, en Paul Vogt. *De scheepjes van Urk.* – Neerlands volksleven 26 nr. 3/4 (1977) p. 183–195; 12 foto's.

Foto's en bespreking van elf kerkscheepjes uit kerken en kerkelijke gebouwen in Urk, waarvan het oudste van omstreeks 1800 is, het jongste van 1974. De tekst bij elk scheepje is vooral gebaseerd op de monografie van J. M. G. van der Poel, *Scheepsmodellen in Nederlandse kerken.*

Morel, Marie-France. *Ville et campagne dans le discours médical sur la petite enfance au XVIIIe siècle.* – Annales 32 nr. 5 (1977) p. 1007–1024.

In de geschriften van Franse doktoren uit de tweede helft van de 18e eeuw wordt het probleem van de verzorging van zuigeling en kind dikwijls besproken in het licht van de tegenstelling tussen stad en platteland en van de vraag welke van die twee de gezondheid het meest bevordert. De medici oordelen daarover verschillend, maar vinden het belangrijker deze tegenstelling in stand te houden als onderdeel van de sociale orde om zo hun eigen positie in de stad veilig te stellen.

Moser, Dietz-Rüdiger. *Lazarus Strohmanus Jülich – Volkslied, Schaubrauch, Lehre.* – Jb. des österr. Volksliedwerkes 26 (1977) p. 31–46; 5 ill. buiten tekst, 1 krt., muz.

Op de dinsdag van vastenavond wordt in Jülich door een speciaal daarvoor opgericht gilde een aangeklede strooien pop, Lazarus, tijdens een ommegang gejonast op een laken of zeil en tenslotte uitgekleeft in de Rur gegooit. De betrokkenen zelf beschouwen het als een activiteit ter uitdrijving van de winter. Moser onderzoekt de geschiedenis en verspreiding van het gebruik. Ervan overtuigd dat het carnaval een christelijke oorsprong heeft en bijgevolg gesteund moet worden door een vooropgezet heilsplan, toont hij aan dat de vastenavondviering teruggaat op de leer van de 'metanoia', het zich afkeren van de wereld, in de theologie van vnl. de Franciscanen. Door voor iedereen de zondige geneugten van de wereld aanschouwelijk te maken, werd ook de weg van het heil zichtbaar. Door Christus' plaatsvervangend lijden is de schuld zelfs van de grootste zondaar geboet. De figuur van Lazarus in de Jülicher vastenavond representeert dan ook Christus en het gebeuren verwijst naar diens lijden en opstanding. Aan enkele vastenavondliederen demonstreert Moser dat ook elders resten van een dergelijk gebruik te vinden zijn.

Moser-Rath, Elfriede. *Schriftenverzeichnis Hans Moser.* – Bayer. Bl. f. Volkskunde 5 nr. 1 (1978) p. 16–37.

Behalve deze bibliografie bevat dit nummer nog enkele bijdragen over de persoon en het werk van Hans Moser door Hermann Bausinger (p. 3–6), Karl S. Kramer (p. 6–9) en Wolfgang Brückner (p. 9–15).

Musiat, Siegmund. *Verlobungs- und Hochzeitsannoncen in der sorbischen Presse (1919–1938). Ein Beitrag zur Familien-Lebensweise.* – Lětopis Reihe C (Volkskunde) nr. 20 (1977) p. 82–104; 6 tab.

Overzicht van de in Sorbische kranten en tijdschriften verschenen familieadvertenties i.v.m. verlovings- en huwelijksadvertenties die door de paren of hun ouders geplaatst zijn, de gelukwensen door het Sorbische gymnastiekverbond en andere Sorbische verenigingen en dankbetuigingen voor eerbewijzen, gelukwensen en geschenken.

Hij konkludeert dat in de jaren '20 het aantal advertenties toeneemt en dat deze een functie hebben in het nationalistische streven van de Sorbische minderheid. Onder de fascistische heerschappij volgen verboden die de taal en het zelfbewustzijn van de Sorben moeten breken: de advertenties verschijnen nog sporadisch en keren na de oorlog en de kommunistische machtsovername niet terug.

Ozouf, Mona. *Innovations et traditions dans les itinéraires des fêtes révolutionnaires: l'exemple de Caen.* – *Ethnologie française* 7 nr. 1 (1977) p. 45–54; 3 krt.

Ozouf stelt een onderzoek in naar de optochtroutes bij de revolutionaire feesten tussen 1789 en 1799 in Caen, die niet eeuwenlang vastlagen zoals bij de andere ceremoniële optochten (b.v. intochten van vorsten, processies) het geval was. In deze tijd streefde men in Frankrijk in allerlei zaken bewust naar vormen die van de traditie afwaken om de herinnering aan het Ancien Régime zo snel mogelijk uit te wissen. Uit het onderzoek in Caen blijkt dan ook dat de organisatoren er tijdens de Revolutie over het algemeen in geslaagd zijn de bestaande, traditionele routes te vermijden; soms wisten ze zelfs aan de nieuwe trajecten een revolutionaire betekenis mee te geven door de route langs plaatsen te voeren die in deze periode van belang waren.

Pedersen, Ragnar. *Etnologisk dokumentasjon av industriell virksomhet og teknisk forløp.* – *Norveg* 20 (1977) p. 177–203; 22 ill.

Om in de toekomst onderzoek mogelijk te maken naar de leefwijzen in een geïndustrialiseerde maatschappij, zijn nu – naast een breed opgezette systematische collectie van industriële objecten en foto's ervan – intensieve micro-onderzoeken nodig, die vanuit verschillende methodologische hoeken de technische aspecten van de industrie (zoals productie, fabrikaat) belichten. Omdat de verklaring voor de leefsituatie van de meeste mensen in de moderne technologie ligt, kunnen deze studies in de toekomst als materiaal dienen voor het dan te verrichten etnologisch onderzoek. Engelse samenvatting.

Pocius, Gerald L. *Frank Williams, Newfoundland joke-teller. Part 2: The joke context today, Frank's social position in his community and the types of jokes in his repertoire.* – *Lore and language* 2 nr. 7 (1977) p. 11–21; *Part 3: Frank's memory and his 'headlines'.* – *Lore and language* 2 nr. 8 (1978) p. 11–20.

In het tweede deel over de moppenverteller Frank Williams (deel één werd aangekondigd in VB 3 nr. 2 (1977) p. 127) wordt aandacht besteed aan zijn sociale positie en het soort moppen dat hij vertelt. In deel drie beschrijft Pocius hoe Frank Williams een mop onthoudt en worden twee versies van een zelfde mop vergeleken.

Poortinga, Y. *Die Überlieferung von der Seelenfahrt nach der Insel in Westfriesland.* – *Friesisches Jahrbuch* (1976), p. 94–119.

Poortinga geeft de tekst van zeven Friese verhalen over dit thema, opgenomen in de jaren 1973–1975, analyseert hun inhoud en gaat nader in op de aard en ligging van het dodeneiland.

Rölleke, Heinz. *Neun Volksmärchenskizzen Clemens Brentanos.* – *Fabula* 18 nr. 1/2 (1977) p. 105–116.

Rölleke geeft de letterlijke tekst van negen door Brentano in het begin van de 19e eeuw genoteerde sprookjes en tracht vast te stellen wanneer precies en van wie Brentano ze gehoord kan hebben.

Rosander, Göran. *Peddling in the Nordic countries.* – *Ethnologia europaea* 9 nr. 2 (1976) p. 123–171; 2 krt.

Rosander geeft een overzicht van de geschiedenis van het venten in Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland, zoals dat vooral in de 19e eeuw plaatsvond. Uitvoerig wordt ingegaan op de goederen die verhandeld werden, de streken die in de verschillende landen met wisselende frequentie bezocht werden, de karakteristieke uitrusting en kleding van de verschillende soorten kooplieden en de plaats die de rondreizende handelaren in de sociale orde innamen.

Roth, Klaus. *Zur mündlichen Komposition von Volksballaden.* – *Jb. f. Volksliedforschung* 22 (1977) p. 49–65.

Roth analyseert in dit artikel, oorspronkelijk een referaat voor de achtste balladenconferentie van de SIEF (Kopenhagen 1976), de nog steeds voortdurende discussie die volgde op A. B. Lords geruchtmakende boek *The singer of tales* (1960). Deze had, na onderzoek onder Servische epenzangers, vastgesteld dat hun repertoire langs improvisatorische weg tot stand kwam. Roth confronteert de publicaties die sindsdien verschenen zijn (o.a. van J. H. Jones, A. B. Friedman, W. H. Anders en D. Buchan) met elkaar en met het weinige dat binnen deze probleemstelling werkelijk vaststaat, en hij doet dat op zeer heldere, om niet te zeggen ontvullende wijze. Met name rekent hij af met die onderzoeken die Lords theorie zonder meer van toepassing verklaren op de ballade. De belangrijkste koppen die vallen, zijn dan ook die van Anders en Buchan. Volgens Roth is niet de vraag van belang in welke periode en onder welke omstandigheden balladen geïmproviseerd werden, maar welk type zanger zich bij voorkeur van deze techniek resp. van andere wijzen van voordracht bedient. Hij sluit daarin aan bij recent onderzoek van E. R. Long.

Schmidt, Sigrid. *Europäische Märchen am Kap der Guten Hoffnung des 18. Jahrhunderts. Ein Rekonstruktionsversuch der AaTh-Typen 300–1199 anhand der Überlieferungen in Südwestafrika.* – *Fabula* 18 nr. 1/2 (1977) p. 40–74.

Schmidt heeft onder de Nama sprekende volkeren in Zuidwest-Afrika een aantal sprookjes genoteerd die ook in Europa bekend zijn en die wat betreft inhoud en taal vaak nog hun Europese herkomst verraden. Zij verklaart dit uit het feit dat rond 1800 40 blanken ($\frac{2}{3}$ Hollanders, $\frac{1}{3}$ Duitsers) uit de Kaapkolonie zich in het Namagebied hebben gevestigd en daar met Nama vrouwen zijn getrouwd. Deze sprookjes die zij alle afzonderlijk bespreekt en vergelijkt met Europese versies zouden dus teruggaan op versies uit de tijd voor Grimm.

Seip, Knut Lehre. *Noen metoder for avgrensning av kulturområder i etnologisk forskning.* – *Norveg* 20 (1977) p. 205–219; 11 fig., 2 tab.

Bespreking van een aantal methoden uit de systeemanalyse om de ruimtelijke grenzen van een cultureel gebied vast te stellen. Engelse samenvatting.

Simonides, Dorota. *Julian Krzyżanowski.* – *Fabula* 18 nr. 3/4 (1977) p. 264–267.

Een overzicht van de studies van Julian Krzyżanowski (1892–1976) op het gebied van de volksletterkunde en van zijn bijdrage aan de organisatie van het volkskundig onderzoek in Polen.

Smith, P. S. *Tradition – a perspective.* – Lore and Language 2 nr. 8 (1978) p. 1–10.

Door volkskundigen en door geografen is wel aandacht besteed aan de verspreiding van tradities en aan de factoren die op die verspreiding van invloed zijn, maar veel minder aan de oorzaken van de veranderingen in tradities. In een vorig artikel heeft S. aandacht besteed aan de invloed die de wijze van overleveren op de vorm en inhoud van tradities heeft. In dit artikel ontwerpt hij een theoretisch model voor de veranderingen die het gevolg zijn van de wijze waarop het individu die informatie verwerkt.

Söderlind-Myrdal, Ingrid. *Att kärna smör.* – Fataburen 1977 p. 173–186; 13 ill.

Een beschrijving van de boterbereiding en de vorm en het materiaal van de karn aan de hand van o.a. antwoorden op vragenlijsten en van de voorwerpen zelf.

Sperber, Helmut. *Gerätforschung in Süddeutschland. Ein Literaturbericht.* – Bayer. Bl. f. Volksk. 4 nr. 4 (1977) p. 226–236.

Bibliografie van de belangrijkste literatuur op het gebied van de materiële volkskunde in Zuid-Duitsland.

Spruit, J. E. *Sociale en juridische positie van de speelman in de late middeleeuwen.* – Neerlands volksleven 26 nr. 3/4 (1977) p. 111–129.

De speelman, hier op te vatten als: ieder die beroepsmatig een instrument bespeelt, is in West-Europa niet zo rechteloos geweest als gewoonlijk wordt aangenomen. In het kerkelijk recht werd hij, krachtens een traditie die tot het Romeinse recht teruggaat, weliswaar ernstig gediscrimineerd, maar tot excommunicatie behoefde zijn beroepsuitoefening niet te leiden. In de praktijk werd menig speelman door kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders beschermd en onderhouden. In het burgerlijk recht, doortrokken van kerkrechtelijke elementen, miste hij bepaalde, vnl. processuele rechten (recht van aanklacht, getuigenis, zuivering door eed, vordering van boete), maar er is geen sprake van dat hij in het algemeen vogelvrij zou zijn. Er is evenwel een min of meer duidelijk onderscheid tussen de sociale waardering en de rechtspositie van de gevestigde speellieden en die van de zwervende muzikanten. De eersten vindt men vooral in stedelijke dienst, tegen het einde van de middeleeuwen steeds vaker verenigd in belangengroepen die zouden leiden tot monopolies, waardoor laatstgenoemden gedoemd waren te verdwijnen. Het wordt niet duidelijk of er een verschil is tussen de positie van de Nederlandse speelman en die van zijn collega's elders in Europa.

Het artikel was oorspronkelijk een voordracht op de Volkskundedag van het Ned. Volksk. Genootschap, Utrecht 1976. Het is jammer dat de talrijke bewijspplaatsen geen bronvermelding hebben mogen krijgen.

Stahl, Sandra K. D. *The oral personal narrative in its generic context.* – Fabula 18 nr. 1/2 (1977) p. 18–39; 1 fig.

Stahl vergelijkt het 'persoonlijke verhaal' met andere verhaalvormen: het memoraat, het ware verhaal, de sage, de anekdote, het heldenverhaal, het leugenverhaal, de mop, het familieverhaal, verhalen over plaatsen, geruchten en roddel, gesprekken en herinneringen. Zij wijst op de verschillen en overeenkomsten en constateert dat het persoonlijk verhaal een zelfstandig, zij het vaak moeilijk van de rest te onderscheiden genre is.

Stalpaert, Hervé. *Uit de dood verrezen kind als volksliedthema.* – Biekerf 77 nr. 5/6 (1977) p. 134–144.

Naar aanleiding van een tot nu toe onbekend lied, gevonden in een in 1779 als schoolschrift in gebruik zijnd notaboekje, geeft S. bronnen en bijzonderheden van volksverhalen en -liederen waarin het thema van het uit de dood verrezen kind wordt behandeld. Hij onderscheidt vier motieven: troosten van de bedroefde ouders; alsnog gedoopt worden; voorspellen van rampen; aanklagen van een onopgeloste misdaad. Van dit laatste is sprake in bovengenoemd lied, dat in zijn geheel is afgedrukt.

Stockmann, Erich. *The Study group on folk musical instruments: its achievements in fifteen years of activity.* – Yearbook of the International Folk Music Council 8 (1976) p. 13–20.

Overzicht van de werkzaamheden van de in 1962 opgerichte studiegroep van de International Folk Music Council. Verslagen van de bijeenkomsten zijn te vinden in de serie S.I.M.P. (Studia Instrumentorum Musicae Popularis). De research moet uitmonden in een handboek over Europese muziekinstrumenten, waarvan tot nu toe twee delen verschenen zijn (Hongarije en Tsjechoslowakije dl. I).

Stoep, Arie van der. *Dammen in een 18e-eeuwse Amsterdamse herberg.* – Dammagazine 'de Brouwerij' 7 nr. 39 (1978) p. 1912–1914.

In zijn speurtocht naar de datum van intrede van het Poolse damspel, dat met een honderd-veldenbord gespeeld wordt, beschrijft Van der Stoep hier een prent waarop Cajanus (overleden 1749) staat afgebeeld met een vierenzestig-veldenbord. Cajanus was een van de attracties van de Amsterdamse herberg Blauw-Jan, waarvan een beknopte beschrijving gegeven wordt.

Stoklund, Bjarne. *Signalement of en epoke.* – Det forsømte århundrede. Arv og eje 1976, p. 5–26.

De auteur ziet als taak van de volkskundige: het bestuderen van een levensstijl. Daaronder verstaat hij het gedragspatroon dat een bepaalde groep individuen gemeen heeft en de zaken waarmee die groep zich omringt. In dit jaarboek wordt speciaal aandacht besteed aan de vroeg-industriële periode (1860–1960). Behalve bijdragen over de vereniging als cultureel verschijnsel (van M. Balle-Petersen), de verstedelijking (van P. Balle-Petersen), de veranderingen in het interieur van het boerenhuis (van B. Friis) en de verscheidenheid van ijzeren voorwerpen (van A. Faye), die elders in dit nummer worden aangekondigd, bevat deze aflevering artikelen over de gevolgen van de landbouwcrises voor de bedrijfsvoering van de boer (van E.-M. Boyhus) en van de omschakeling van huisindustrie naar textielindustrie in Hammerum herred (van U. Thyrring).

Taupe, M. *De Noordnederlandse zilveren lepel, vóór ca. 1670.* – Antiek 12 nr. 6 (1978) p. 433–445; 6 ill.

Zilveren lepels zijn als traditioneel geschenk bij geboorte, doop en huwelijk vooral bekend uit Groningen, Friesland en Noord- en Zuid-Holland, waar locale lepeltypen werden vervaardigd tot ze na ongeveer 1650 steeds meer door landelijk gangbare modellen werden verdrongen.

Teijlingen, J. C. van. *Jeugdherinneringen van de oud-Heerdenaar [deel 6]* – Heerder historische vereniging nr. 8 (1978) p. 10–15.

Herinneringen van de zoon van een officier, die van 1897 tot 1917 in Heerde heeft gewoond. De periode tot 1908 is het rijkst aan herinneringen. Zij hebben onder meer betrekking op voedingsgewoonten, kleding en feestelijkheden, maar zijn zeer summier. De in 1976 begonnen serie, waarvan tot nu toe zes afleveringen zijn verschenen, wordt nog voortgezet.

Thalmann, Rolf. *Der Hund im Volksleben. 'Stellenwert' und Erscheinungsbild des Vierbeiners in der Presse.* – Schweiz. Arch. f. Volksk. 73 nr. 3/4 (1977) p. 224–230.

Aan de hand van duitstalige kranteknipsels wordt het beeld van de hond in de Zwitserse pers geschetst (in het bijzonder m.b.t. het bijten, de uitwerpselen en de overdreven genegenheid van de bezitters voor hun dieren). Aan katten wordt in de pers minder vaak aandacht geschonken, hoewel er in Zwitserland op elke twee honden vijf katten zijn.

Theuwissen, J. *L'usage des chariots et charrettes en Belgique flamande. Les possibilités de cartographie européenne.* – Ethnologia europaea 9 nr. 2 (1976) p. 183–191; 3 fig., 4 krt.

Nadat Theuwissen verschillende typen landbouwvoertuigen uit Vlaams-België (karren met twee wielen, karren met drie of vier wielen waarvan er twee groot en één of twee kleiner zijn, en wagens met vier wielen van gelijke grootte) heeft besproken en heeft aangegeven waarvoor ze gebruikt werden, analyseert hij enkele verschillen in de details van de kleine tweewielige mestkar, m.n. het voorbord, de bevestiging van de rongen aan de zijplank, het laadhout, de steun, de vorm van de draagbomen, van de spaken en van de muilband op de naaf van het wiel (uitvoeriger gepubliceerd in: J. Theuwissen, *Het landbouwvoertuig in de etnografie van de Kempen*. Antwerpen/Utrecht 1969, p. 102–155). Pas als dit soort gedetailleerde gegevens voor Europa in zijn geheel bekend zijn, zal het volgens Theuwissen mogelijk zijn kaarten van karren en wagens te ontwerpen voor de Europese volkskunde-atlas.

Tinneveld, A. *Vertellers uit de Liemers.* – Neerlands Volksleven 25 nr. 2 en 3 (1976) p. 117–258).

Dit is het vervolg op 'Vertellers uit de Liemers I' (Neerlands Volksleven 25 nr. 1 (1975); aangekondigd in Volksk. Bull. 2 nr. 1 (1976)). In deze aflevering worden in hoofdzaak verhalen uit 't Kwartier (buurtschap Babberich, gemeente Zevenaar) verteld. Ook nu zijn de verhalen weer naar verteller geordend en wordt van de verteller een korte karakteristiek gegeven. In de inleiding wordt de sociale, economische en geografische situatie geschetst die mogelijk leidde tot het vertellen van dergelijke verhalen.

Underwood, Byron Edward. *The German prototype of the melody of 'Home! Sweet Home!'* – Jb. f. Volksliedforschung 22 (1977) p. 36–48; 4 facs., muz.

De melodie van 'Home! Sweet Home!', in ons land in gewijzigde vorm bekend geworden nadat E. Gerdes er 'Daar ruischt langs de wolken' op had gedicht, wordt toegeschreven aan de Engelse componist Henry R. Bishop. Deze publiceerde de melodie voor het eerst in 1821 en maakte er een bewerking van voor zijn furore makende opera *Clari* (1823). Underwood toont in dit voortreffelijk gedocumenteerde artikel aan dat de

melodie in het geheel geen oorspronkelijk werk van Bishop is, maar door deze is ontleend aan een Duitse almanak van 1794, waarin ze op naam staat van Johann A. P. Schulz, een componist die bekend is als de kampioen van het zgn. 'Lied im Volkston'.

Venard, Marc. *Itinéraires de processions dans la ville d'Avignon.* – Ethnologie française 7 nr. 2 (1977) p. 55–62; 5 krt., 1 ill.

De bestudering van de processieroutes van Avignon die van het eind van de 15e tot het eind van de 18e eeuw gevolgd werden, maakt het mogelijk overeenkomsten aan te wijzen in alle processies (welke belangrijke plaatsen wel en welke niet in de routes opgenomen waren, de route bleef meestal binnen de oude stadskern van vóór 1226 e.d.). Op grond van die overeenkomsten concludeert Venard dat Avignon in zijn processies trouw bleef aan zijn eigen verleden van vóór de komst van de paus.

Verdier, Yvonne. *Le langage du cochon.* – Ethnologie française 7 nr. 2 (1977) p. 143–154; 1 ill.

Bij de slacht van het varken in Minot, een agrarisch dorpje in het noorden van Bourgondië, is er een strenge taakverdeling tussen de mannen (doden van het varken, het zouten van het vlees en het gereedmaken van de vleeskuip) en de vrouwen (het koken van verschillende delen van het varken). Verdier wil deze taakverdeling symbolisch opvatten als een omkering van de rollen: de vrouwen voelen zich verantwoordelijk voor het 'fallische' voedsel zoals worst, de mannen voor voedsel dat lange tijd bewaard moet blijven, wat Verdier vergelijkt met de zwangerschapsperiode. Ze probeert argumenten voor haar stelling te vinden in het verbod aan menstruerende vrouwen om in de buurt van de vleeskuip te komen, in de 'langage du cochon' (de taal die tijdens de hele slachtceremonie gebruikt wordt en die een mengeling is van seksuele en culinaire beeldspraak) en in de algemene houding tegenover seksualiteit in het dorp, die vooral uit de opvoeding spreekt.

Verheijen, G. F. *De Harmonie van Horst in de 19de eeuw sinds haar 'allereerste opkomst' in 1811.* – De Maasgouw 96 nr. 6 (1977) kol. 161–175; 4 ill.

Dit artikel kon geschreven worden dank zij een bewaard gebleven journal van de Koninklijke Harmonie van Horst over de periode 1811–1910, aangevuld met enkele archivalia.

Verplanke, A. A. *Het verhaal van de Sinterklazen op Ameland.* – Neerlands volksleven 26 nr. 3/4 (1977) p. 196–211; 6 foto's.

Met uitzondering van de inleiding en met een enkele (niet inhoudelijke) geringe verandering in de tekst is dit artikel in 1975 in eigen beheer uitgegeven als gestencilde brochure (vgl. VB 2.1 (1976) p. 55–56).

Verstraeten, R. *Ontstaan en ontwikkeling van de Sint-Sebastiaansgilden in Vlaanderen.* – Ons Heem 31 nr. 3/4 (1977) p. 97–103.

Ontstaan en organisatie van de handbooggilden, gebruik van de boog.

Veurman, B. W. E. *Over oude balladen in de zeventiende eeuw.* – Neerlands volksleven 26 no. 1/2 (1976) p. 65–93.

Zich afzettend tegen de opvatting dat het traditionele Nederlandse volkslied in de 17e eeuw zou zijn verdwenen door toedoen van rederijkers en calvinisme behandelt Veurman het voortleven van een aantal balladen in liedboeken en toneelbewerkingen uit de 17e en 18e eeuw. Veel aandacht krijgen daarbij het lied van Geeraert van Velsen en het lied van Gerrit van Raephorst. Van het laatste lied wordt de inhoud, een schaking, vergeleken met bewaard gebleven archiefstukken die daarop betrekking hebben. Een tweede lijn die door het artikel heen loopt, beschrijft de liedboeken waarin traditionele liederen bewaard gebleven zijn, met name het *Haerlems Oudt Liedt-boeck*. Door deze opzet heeft het artikel meer het karakter van een aantal losse aantekeningen dan van een samenhangend betoog.

Vis en visrokerij van Zuiderzee en IJsselmeer. – Het Peperhuis 1977.

Deze aflevering bestaat uit vier artikelen: *Gerrit van der Heide* beschrijft de geschiedenis van Zuiderzee tot IJsselmeer en de veranderde fauna (p. 1–31). Het artikel van *Theodo Fruithof* geeft inzicht in het rookprocédé van haring en paling, de ruimte waar het roken van de vis plaatsvond en de verdeling van werkzaamheden met betrekking tot het schoonmaken en roken van de vis (p. 32–43). *Peter Bakker* beschrijft de overplaatsing van twee hangen (rokerijen) uit Monnickendam naar het museum (p. 44–49). Tenslotte besteedt *Hanny Waardenburg* niet alleen aandacht aan het wassen van kleding, maar vertelt zij ook welke materialen voor de kleding van de vissers en visrokers gebruikt werden. Deze gegevens zijn afkomstig uit enkele gesprekken met mannen en hun vrouwen uit Elburg en Volendam, die werkzaam waren in de visserij of visrokerij (p. 50–53).

Visser, G. N. *Ta Japik Ingberts.* – Us Wurk 27, nr. 1/2 (1978) p. 13–28.

In Friese geschreven bronnen heeft Visser 27 verhalen rond Japik Ingberts gevonden, een soort Tijn Uilenspiegel, die vooral in de Friese Wouden grote populariteit genoot. Hij wijst op het voorkomen van dezelfde motieven in de Nederlandse en buitenlandse literatuur.

Vovelle, Michel. *La religion populaire: problèmes et méthodes.* – Le monde alpin et rhodanien 5 nr. 1/4 (1977) p. 7–32.

De vijfde jaargang van *Le monde alpin et rhodanien* is geheel gewijd aan het volksgeloof. De belangrijkste artikelen worden elders in dit nummer aangekondigd op de naam van de auteur. Voor een deel berusten ze op historische bronnen (een visitatierapport van de bisschop van Grenoble uit de 17e eeuw; een beschrijving van het leven in zijn parochie door een pastoor in de 18e eeuw; de analyse van de ex-voto's in een bepaalde streek of kapel), voor een deel op mondelinge bronnen. In een inleiding stelt Vovelle vast dat ook de historicus zich de laatste jaren is gaan interesseren voor het volksgeloof en dat hij daarbij gewoonlijk een andere benadering heeft dan de volkscundige. Hij tracht daarom aan de hand van een aantal definitives vast te stellen wat men nu eigenlijk onder volksgeloof verstaat en zoekt naar een compromis tussen de gedachte dat volksgeloof een rudiment is van een voorchristelijk systeem, verborgen onder het vernis van het christendom, en de gedachte dat het een tegencultuur is, een reactie op de dwang van het christendom, die verschilt van tijd tot tijd en streek tot streek. Naar zijn mening

bevat het volksgeloof ongetwijfeld voorchristelijke elementen, maar is het tegelijk een voortdurende aanpassing aan de veranderende situatie, waarin de druk van het christendom één van de factoren is die die veranderingen bewerkstelligen, naast veranderingen in het sociale en culturele systeem in de maatschappij. Hij gaat vervolgens na welke bronnen en welke methoden van onderzoek er zijn om deze veranderingen te betrappen en welke mogelijkheden om aan gegevens te komen als bronnen zwijgen. Naast het kwantitatieve onderzoek van grote hoeveelheden gelijksoortige gegevens over een lange periode zoekt hij die vooral in de vergelijking van verschillende soorten gegevens en de bestudering van de verspreiding, waarbij hij dan weer onderscheid maakt tussen veranderingen die zich op lange termijn voltrekken en die welke als gevolg van een schokkende gebeurtenis, zoals de Franse Revolutie, op korte termijn plaats hebben. Vooral die laatste bewijzen de grote soepelheid van de traditioneel overgeleverde gewoonte en het is vooral deze spanning tussen traditie en aanpassing die hem als historicus het meest interesseert.

Waardenburg, Hanny. *Visserskleding in de was.* Zie: *Vis en visrokerij van Zuiderzee en IJsselmeer.*

Wade, Bonnie C. *Prolegomenon to the study of song texts.* – Yearbook of the International Folk Music Council 8 (1976) p. 73–88.

Dit artikel is een samenvatting van een vijftigtal publicaties uit de laatste 20 jaar die naar de mening van de schrijfster iets zinnigs zeggen over teksten van liederen. Een deel van de onderzoekers beschouwt de liedtekst als een speciaal gebruik van de taal (List, Irvine, Giselis e.a.). Zij trachten aan te tonen dat het verschil tussen spreken en zingen niet van principiële maar van functionele aard is. Veel méér hebben zij niet gemeen. Een tweede categorie van onderzoekers analyseert de tekst als eenheid en beschouwt deze in relatie tot de wijze van overlevering (mondeling of schriftelijk), de verhouding tussen individu en gemeenschap en het ontwikkelingsniveau van zangers. Tenslotte analyseren zij structurele problemen als: formulevorming, herhaling, topiek etc. Veel aandacht krijgt de zgn. 'performance-centered approach'.

Ward, Donald. *The little man who wasn't there: encounters with the supranormal.* – Fabula 18 nr. 3/4 (1977) p. 212–225.

De vraag of bovennatuurlijke en paranormale verschijnselen werkelijkheid zijn is voor de volkskundige irrelevant. Het gaat hem om de realiteit van de ervaring, o.a. om de relatie van deze ervaring en mededelingen daarover met tradities. Ward bespreekt de standpunten van verschillende disciplines in de benadering van deze verschijnselen en geeft een indruk van zijn eigen onderzoek op dit gebied.

Weel, A. J. van. *De wetgeving tegen het duelleren in de Republiek der Verenigde Nederlanden.* – Ned. archievenblad 81 nr. 4 (1977) p. 282–296.

Het duel dat in de Republiek niet zo populair is geworden als in Frankrijk en Engeland, kwam voor bij studenten en militairen. Bij deze groepen die een eigen rechtspraak hadden, was duelleren echter niet geoorloofd. Vooral op aandrang van de kerk werden er plakkatens tegen uitgevaardigd, die echter door de justitie met weinig ijver werden toegepast. De schrijver geeft in dit artikel een overzicht van die plakkatens. Engelse samenvatting.